

“PARVIN E’TESAMI” AN IRANIAN WOMEN POET IN THE CONSTITUTIONAL MONARCHY

Ahmet Faruk Çelik *

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi
E-mail: afaruk27@hotmail.com

Copyright © 2015 Ahmet Faruk Çelik. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

Together monarchy in Iran the horizon of people have been opened and the limits of their thoughts have been expanded. People went out of accustomed subjects in literature, too. They included the daily life into the literature subjects. Like regenerating of the subjects, language and literature either regenerated. Poet and writers have renewed themselves in according to new conditions. The world of literature met new poets and writers. Here Pervin was from one of these new faces, new and apparent. She was someone makes associate the feeling with mentality and can comprehend the real word without stay in the world of feelings. And she was a new someone makes her literature works in a mental basement complicated with feeling.

Keywords: Parvin, E'tesami, monarchy, Persian literature, regenerate, language, feeling, mental.

Meşrutiyet Döneminde İranlı Bir Kadın Şair PERVİN-İ İ’TİSAMİ

ÖZET

Meşrutiyetle birlikte insanların ufku açıldı, düşüncelerinin ufku genişledi. İnsanlar edebiyatta da alışılmış konuların dışına çıktılar. Günlük yaşamı edebiyatın konuları arasına kattılar. Konuların değişip yenilenmesi gibi, dil ve edebiyat ta yenilendi. Şair ve yazarlar kendilerini günün gelişen şartlarına göre yenilediler. Edebiyat dünyası, yeni şair ve yazarlarla tanıştı. İşte Pervin, edebiyat dünyasının tanıştığı bu yeni yüzlerin belirgin bir simasıdır. Duygu ile mantığı birleştirebilen, sadece duygu ve his dünyasında kalmayıp gerçek dünyayı da idrak edebilen biri. Tabii ki edebi çalışmalarını da bu mantık içerisinde işleyen yepyeni birisi.

Anahtar Kelimeler: Pervin-i İ’tisâmî, İran edebiyatı, Meliku’ş-şu’arâ Bahar, meşrutiyet.

Meşrutiyet Döneminde İranlı Bir Kadın Şair

PERVİN-İ İ'TİSÂMÎ

(1906 - 1941 / 1285 - 1320 h.ş.)

1. Hayatı

İran'ın Meşrutiyet devrinde yaşamış meşhur kadın şairidir. Tebriz'de dünyaya gelen Pervin, daha çocukluğunda şiir söylemeye başladı. Fars ve Arap edebiyatını alim ve yazar bir kişi olan babası Mirza Yusuf Han İ'tisamü'l-Mülk'ün de teşvik ve yardımı ile özel öğretmenlerden öğrendi. Tahran'daki Amerikan Kız Koleji'ni birincilikle bitirerek, Farsça ve Arapça'nın yanında İngiliz dili ve edebiyatına da vakıf oldu.¹

Yirmisekiz yaşında öğrenimini tamamladıktan sonra sonra amcasının oğlu ile evlendi ise de, iki buçuk ay gibi kısa bir sürenin sonunda bu evliliğini noktalarak Tahran'daki baba evine döndü.² Hayatının bundan sonraki kısmında, yine edebiyatla ilgilenmeye devam etti. Bir müddet Yüksek Öğretmen Okulu'nun kütüphanesinde çalıştı.³

İlk şiirleri, babasının çıkardığı **Bahar** dergisinde yayınlandı. Yaklaşık 5500 beyitten ibaret kaside, mesnevi ve kıt'alarının bulunduğu Dîvân'ı, 1314 h.ş. yılında yayınlandığı zaman bütün okuyucuların ilgisini çekti ve pek çok defa basıldı. Çoğunlukla sessiz, suskun, üzgün ve durgun bir yapıya sahip olan Pervin, bu sessiz ve durgun dış görünüşün aksine, coşkulu, heyecanlı ve ateşin bir iç dünyasına sahipti. Otuzbeş yaşında iken Tahran'da vefat etti ve Kum'daki aile mezarlığına, babasının yanına gömüldü.⁴

2. Edebi Kişiliği ve Şiiri

Pervîn, bütün manzumelerini ahlaki konulara tahsis eden yegane şâirdir. Klasik şairlerin etkisinde kalmış olmakla birlikte, bu tesiri zamanına has bir görüşle ve "gerçeği aramak, manayı belirtmek" gibi kendine mahsus bir tarzla birleştirerek yepyeni bir deyiş tarzı meydana getirmeğe muvaffak olmuştur. Özellikle öğüt vererek ahlaki yükseklikleri göstermek, gerçeği bir filozof gibi izah etmek, bilgi sahiplerini düşündürmek, zayıf ve zavallıları avutmak ve teselli etmek için yazdığı şiirlerde büyük başarı elde etmiştir. Pervîn kıt'alarını, klasik nazımda geçerli bir tarz olan sual-cevap denen "münâzara" tarzında yazmıştır. Fakat bu münâzara sanatına, olgun düşünceleri, zengin, canlı ve orijinal hayalleriyle daha büyük bir güç kazandırmıştır. İnce derin mânâları, orijinal buluşları, renkli hayalleri, olgun ve sâde ifadesiyle Pervîn'in şiirleri, okuyucuyu saadet ve fazilete doğru çeker. İnsanın çocukluk, gençlik hallerindeki iç ve dış âlemi kudretle tasvir edebilen şiirlerinde, bütün varlık ve mefhumlar konuşur gibidir.⁵ Onun şiirinin

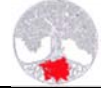
¹ İshak, Muhammed, Suhenverân-i nâmî-yi Îrân der târîh-i mu'âsır, Kalkuta, 1363, I, 47.

² İ'tisâmî, Pervîn, Dîvân, Tahran, 1372, önsöz, s. 12.

³ Şafak, Rızazâde, Târîh-i edebiyât-i Îrân, Tahran, 1352, s. 635.

⁴ Hidayet, Mahmûd, Gülzâr-i câvidân, Tahran, 1353, I, 251.

⁵ Anbarcıoğlu, M. Ülker, Çağdaş Nazımda Sosyal ve Diğer Konular, Doğu Dilleri Dergisi, C.1, S.3, s.106-107.

konusunu meydana getiren şeyler, kısa bir zaman dilimi veya dar bir coğrafyanın hududlarına mahsus şeylerden değildir.⁶

Pervin'in yenilikçi fikir ve düşünceleri toplumsal, öğretici ve tenkitçi görüşler, güzel temsiller, filozofça nasihatler taşır. Tefekkür alemi şaşırtıcıdır. Eserlerinin büyük çoğunluğunda üslubu, şefkat dolu bir annenin çok sevdiği çocuğu ile konuşmasına benzer.⁷ Bu yüzden, onun kısa, tatlı ve duygulu şiirleri çocuk edebiyatı içinde önemli bir yer tutar.⁸

Pervin, kasidelerinde kullandığı dil bakımından beşinci ve altıncı yüzyıl şairlerinin üslubunu izlemiş, özellikle Nasır-ı Husrev'in tesirinde kalmıştır. Çoğunluğu sade bir dile sahip olan kıt'a, mesnevi ve gazellerinde ise Irak üslubunun etkileri görülür.⁹ Onun hakkında yapabileceğimiz en önemli tespit şudur. Pervin, şekil olarak klasik şairlerin üslubunu izlemesine rağmen, şiirinin konularını ve kahramanlarını gerçek hayattan seçmiştir.

Pervin'in şiiri, edebiyatın kurallarına riayet etmesi bakımından sağlam ve köklüdür. Toplum hayatının acı yönlerini, insanın acılarını ve mutsuzluklarını şiirinde çok güzel açıklar.¹⁰ Realist bir şair olmasından, hayatın acılarını çok iyi idrak etmiş ve bunu okuyucuya da yansıtmıştır.¹¹ Daima fazilet ve ahlaki ön plana çıkararak bu iki değeri yücelten Pervin'e göre: "Üstünlük ve meziyet bilgi ve hünerle değil, fazilet ve ahlakla mümkündür."

Avrupa düşüncesinin, özellikle de babasının Fransız şairlerden tercüme ettiği şiirlerin tesirinde kalmışsa da, bu tesir onun yaratıcılığına engel olamamıştır.¹² Düşünceleri toplumsal ve ahlaki eleştirileri ve felsefi öğütleri kapsadığı için, bu duygu ve düşünceleri aynen şiirine de yansıtmıştır.¹³

Pervin, şiirlerinde lafızdan çok içeriğe önem vermiş, ahlakın yüceliğine, dünyanın gerçeğine, sosyal meselelere değinmiş ve insanların güncel dertlerini mükemmel bir şekilde şiire aktarmıştır.¹⁴ Hayal dünyası şaşılacak kadar geniş, çeşitli ve zengindir. Pervin'in şiirindeki asıl hünéri, hemen her şeyin dilinden şiir söylemesi ve her varlığı konuşturmasındadır. Pervin'in şiirlerinde canlı, cansız, insan, hayvan, bütün varlıklar konuşur. Göz, gönül, karınca, yılan, iğne, gömlek, toprak, rüzgar, avcı, alim, cahil, kuş, şebnem, bulut, yağmur, güvercin, hırsız, kedi, fakir, çocuk, güçsüz yaşlı kadın, onun hayallerinin sözcülerinden bazılarıdır.

⁶ Pervîn, Dîvân, s. 14.

⁷ Mu'in, Muhammed, Ferheng-i Farsi, Tahran, 1371, V, 156.

⁸ İsti'lâmî, Muhammed, Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme, çev. Mehmet Kanar, Ankara, 1981, s.202.

⁹ Mu'in, Muhammed, Ferheng-i Farsi, Tahran, 1371, V, 156.

¹⁰ Pervin, Dîvân, Tahran, 1372, önsöz, s.13.

¹¹ Mu'in, Muhammed, V, 156.

¹² Aryenpur, Yahya, Ez Sâbâ ta Nîmâ, II, 329.

¹³ Hanleri, Zehrâ, Ferheng-i edebiyât-i Fârsî, Tahran, 1366 h.ş., s. 104.

¹⁴ Bilgen, Betül, Meşrutiyet Dönemi İran Şiiri ve Pervin-i İ'tisâmî, Ankara Üniv. DTCF Dergisi, C. 37, S. 1-2, 1995 'ten ayrışım, s. 89 v.d.

Okuyucuyu derin düşüncelere sevkedip düşündüren Pervin, bu düşüncelerden yorulunca da Tanrı'nın lütfunu ve merhametini hatırlatır.¹⁵

Pervin'in şiirlerindeki aşk, Leyla ile Mecnun'un hissettiği aşktan çok farklıdır. Gerçeklere, maneviyata ve mantığa bağlı, yaratılışın temeli üzerine kurulmuş gerçek aşktır. Onun **Dide vu Dil (Göz ve Gönül)** manzumesine bakarak denilebilir ki, Pervin aşkta duygusal değil, akılcıdır. Manevi duyguları olduğu kadar, beşeri duyguları da gayet güzel bir dille ifade eden Pervin'in daha çok kendi kişiliğini yansıttığı çeşitli vezinlerdeki kısa mesnevilerinde ve kıt'alarında hakikat ve hayal alemi ve açıkça görülen şefkat duygusu ustaca birbirine karışmıştır.¹⁶

3. Dil ve Üslup Özellikleri

Pervin'in şiirinin en belirgin özelliği, açık ve sade bir dille yazılmış olmasıdır. Şair, geniş Arapça bilgisine rağmen, şiirlerinde Arapça kelime ve terkiplere yer vermemiş, adeta konuşur gibi sade dille şiir söylemiştir. Konu bakımından olduğu gibi, üslup yönünden de klasik dönem Horasan şairlerinin, özellikle Nasır-ı Husrev'in üslup ve tarzını izlemiştir. Mesnevi, kıt'a ve az sayıdaki gazellerinde Irak üslubu'nun, özellikle Sa'dî'nin etkisi hissedilir. Fakat bu etkiyi, yaşadığı döneme özgü bir görüş ve tarz ile ifade edebilmiştir.¹⁷

Onun şiirleri okuyucuyu asla yormaz. İfadenin güzelliği, mânânın inceliği ve yenilik zevki mükemmel bir birlik ve uyum içindedir. Şiirindeki hakîmâne mânâyı ve zengin hayal alemini belirtmek için, Meliku's-Şuara Bahâr: "Pervîn, şiirin bütün icaplarını yerine getirmiştir. Ondan geriye sadece **Sefer-i Eşk (Gözyaşının Seyahati)** isimli kıt'ası kalmış olsaydı bile, bu kendisine edebiyat ve şiir alanında değerli bir makam vermeye yeterdi."¹⁸ demektedir.

Şiirinde dini ve ilmi kelimelere, Arapça deyim ve ıstıhlara yer vermeyişi sebebi ile akıcı ve sade bir üsluba sahip olan Pervin'in şiirlerindeki en belirgin dil özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

1- اندر yerine در kullanmaktadır.

ای تشنه مرو کاندیرین بیابان گر یک سر آبست صد سراپست

"Ey susamış kimse, gitme. Bu çölde eğer bir tane su varsa, yüz tane de serap vardır."

خون خورده و رخسار کرده رنگین این لعل که اندر حصار کانست

"Madenin kalesinde olan bu lâl, kan içip yanağını renklendirmiş."

2- بایستن ve توانستن fiilleri ile birlikte hafif mastar yerine mastar kullanmaktadır.

پیوند بایدت زدن ای عارف در باغ دهر حنظل و خرما را

¹⁵ Bilgen, Betül, s. 95-96.

¹⁶ Bilgen, Betül, s. 94.

¹⁷ Bilgen, Betül, s. 96.

¹⁸ Pervîn, Dîvân, Önsöz, s. 42.

"Ey ârif! Feleğin bağındaki Ebucehil karpuzu ile hurma arasında bir bağlantı kurman gerekir."

پنهان هرگز می نتوان کردن از چشم عقل قصه پیدا را

"Apaçık ortada olan bir hikaye, asla akıl gözünden gizlenilemez."

3- Mazi fiillerin başında süs için olan به kullanmaktadır.

گاه سلخ و غر بشمردیم و گاهی روز و شب کاش میکردیم عمر رفته را روزی شمار

"Bazan ayın başını sonunu, bazan da gece ve gündüzleri saydık. Keşke bir gün de geçen ömrü hesap etseydik."

صد حقیقت را بکشتیم از برای یک هوس از پی یک سیب بشکستیم صدها شاخسار

"Bir heves uğruna yüz hakikati öldürdük. Bir elma için yüzlerce dal kırdık."

4- Şart-cevap için olan ya'ları çok kullanmaktadır.

گر که همصحبت تو دیو نبودستی ز که آموختی این شیوه شیطانی

"Eğer senin yoldaşın şeytan değil idiyse, bu şeytanlığı kimden öğrendin?"

5- Soru-cevap tarzına çok yer vermiştir.

گفت: بد کردار را بد کیفر است گفت: بدکار از منافق بهتر است

"Dedi: Davranışı kötü olanın cezası da kötüdür. O dedi: Kötü iş yapan, münafıktan iyidir."

گفت: این لعلست، از من میخرش گفت: سنگست این، چه خوانی گوهرش

"Dedi: Bu lâldir, onu benden satın al. O dedi: Bu taşdır, niçin ona mücevherdir diyorsun?"

6- Klasik şiirin geleneklerinden olarak, İran'ın eski destan kahramanlarına telmihlerde bulunmuştur.

پیوند او مجوی که گم کرد است نوشیروان و هرمز و دارا را

"Onun (dünyanın) bağlılığını, ilgisini arama. Çünkü o, Nuşirevan'ı, Hürmüz'ü ve Dara'yı bile yok etmiştir."

تخت جمشید حکایت کند از پرسی که چه آمد به فریدون و چه شد بر جم

"Eğer sorarsan, Taht-ı Cemşid, Feridun ve Cem'e ne olduğunu sana anlatır."¹⁹

¹⁹ Bilgen, Betül, s. 96 v.d.

REFERENCES

- Anbarcıoğlu, M. Ülker, Çağdaş İran Edebiyatında Nesir, Doğu Dilleri Dergisi, Ankara, 1985, C. IV, S. 1.
- -----, Çağdaş İran Nazmının Dil, Üslûb ve Şekil Özellikleri, Doğu Dilleri Dergisi, Ankara, 1970, C.I, S. 4.
- -----, Çağdaş İran Nazmında Edebî Türler, Doğu Dilleri Dergisi, Ankara, 1971, C. 2, S. 1.
- -----, Çağdaş İran Nazmında Konu, Doğu Dilleri Dergisi, Ankara, 1966, C.1, S.2.
- -----, Çağdaş Nazımda Sosyal ve Diğer Konular, Doğu Dilleri Dergisi, Ankara, 1969, C.I, S.3.
- Âryenpûr, Yahya, Ez Sabâ tâ Nîmâ, I-II, 5. bas. Tahran, 1372 h.ş.
- Bilgen, Betül, Meşrutiyet Dönemi İran Şiiri ve Pervin-i İ'tisâmî, Ankara Üniv. DTCTF Dergisi, Ankara, 1995, C. 37, S. 1-2, ayrıbasım.
- İsti'lâmî, Muhammed, Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme, çev. Mehmet Kanar, Ankara, 1981.
- İ'tisâmî, Pervin, Dîvân, nşr. Ferîde Dânyâyî, Tahran, 1372.
- Kanar, Mehmet, Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi, İstanbul, 1999.
- -----, Modern İran Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1999.
- Lengerûdî, Muhammed Şems, Mekteb-i Bâzgeşt, Tahran, 1372 h.ş.
- Muin, Muhammed, Ferheng-i Fârsî, I-V, Tahran, 1371 h.ş.
- Riyahi, M. Emin, Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı, çev. Mehmet Kanar, İstanbul, 1995.
- Rypka, Jan, Târîh-i edebiyât-i Îrân, Brezinsky'nin Rusça tercümesinden çev. Keyhusrev Kişâverzî, Tahran, 1370 h.ş.
- Sipihrî, Sohrâb, Heşt Kitap, çev. Mehmet Kanar, İstanbul, 1999.
- Tecrubekâr, Bânû Nusret, İran Edebiyatında Şiir "Kaçarlar Dönemi", İstanbul, 1995.